

ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ (21:12-27)

ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੱਤੀ 21:8-11 ਪਸਾਹ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਭੀੜ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਯਿਸੂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (21:12, 13)

¹²ਫੇਰ ਯਿਸੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਵੇਚਦੇ ਅਰ ਮੁੱਲ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਰਾਫਾਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤਪੇਸ਼ ਅਰ ਕਬੂਤਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੌਂਕੀਆਂ ਉਲਟਾ ਸੁੱਟੀਆਂ। ¹³ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰਾ ਘਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦਾ ਘਰ ਸਦਾਵੇਗਾ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਨੂੰ ਭਾਕੂਆਂ ਦੀ ਖੇਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਮੱਤੀ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖ਼ਲੇ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰਨ ਵੱਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਦਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੈਕਲ ਦਾ ਸੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਯਿਸੂ ਫੇਰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਗਿਆ (ਮਰਕੁਸ 11:11-19)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਦਾ ਸੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਸੋਮਵਾਰ ਹੋਇਆ।

ਇਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਸਹਿਦਰਸ਼ੀ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ (21:12, 13; ਮਰਕੁਸ 11:15-18; ਲੂਕਾ 19:45, 46) ਅਤੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ (ਯੂਹੰਨਾ 2:13-17) ਵਿਚ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਭਲਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਘੱਟਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ? ਭਲਾ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ (ਕਾਲਕ੍ਰਮ ਦੇ ਬਜਾਏ) ਕਾਰਣ ਲਈ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ? ਭਲਾ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਕਾਲਕਰਮੀ ਥਾਂਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਹਨ? ਯੂਹੰਨਾ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਛਿਆਲੀ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ (ਯੂਹੰਨਾ 2:20)। ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ 19 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ,¹ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਯੂਹੰਨਾ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਦਾ ਸੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ 27 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਆਇਤ 12. ਯਿਸੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਮਲਾਕੀ ਨਬੀ ਨੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਮਸੀਹਾ ਨੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ‘ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਅੱਗ ਅਤੇ ਧੋਬੀ ਦੇ ਸਾਬਣ’ ਵਾਂਗ ‘ਲੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼’ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕਬੂਲੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਣ (ਮਲਾਕੀ 3:1-4)। ਇਹ ਮਸੀਹਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ

ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 40—48 ਅਤੇ ਜ਼ਕਰਯਾਹ 6: 12, 13 ਦੇ ਦਰਸ਼ਣਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਸੀਹਾ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਤੋਂ ਬਣਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਨੂੰ 167 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਐਪੀਫੇਨੋਸ ਅਤੇ 63 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਪੌਪੋ ਨਾਮਕ ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉੱਠਣ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੂਠੀ ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ।²

ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਛਦਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ: ‘‘ਦੇਸ਼, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦਾਉਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਇਸਰਾਏਲ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਕਰ, ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ...। ਉਹ ਯਹੂਸਲਮ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰੇਗਾ (ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ) ਉਵੇਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੀ।’’³ ਮੱਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਕਾਰਜ ਹੈ (12:6 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। (24: 1, 2)। ਛੇਤੀ ਹੀ ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ‘‘ਹੈਕਲ’’ ਭਾਵ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਉਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਬਲੀਦਾਨ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣੇ ਸਨ (ਰੋਮੀਆਂ 12: 1, 2; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 3: 16, 17; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 13: 15)।

‘‘ਹੈਕਲ’’ ਲਈ (*naos*) ਦੀ ਥਾਂ (*hieron*) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਹਰੀ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ‘‘ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਅਹਾਤਾ’’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। *Naos* ਮੂਰਤੀਪੂਜਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੰਦਰ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੂਰਤੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਯਹੂਦੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਸੀ।

ਜਦ ਯਿਸੂ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਵੇਚਦੇ ਅਰ ਮੁੱਲ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੇਡਾਂ ਅਤੇ ਡੰਗਰ ਸਨ (ਯੂਹੰਨਾ 2: 15)। ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਸੇ ਯਹੂਦੀ ਨੂੰ ਜੇ ਹੈਕਲ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਇੱਜੜ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 14: 24—26)।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਗੀਤ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਮੁੱਦਾ ਤਾਂ ਥਾਂ ਦਾ ਸੀ; ਉਹ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਿੱਕਤ ਅਨਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਜਕਾਂ ਨੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਗਾਹਕਾਂ ਤੋਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਾਜਕ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜਾਨਵਰ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਮਿਲਦਾ, ਹੋਰ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ।⁴

ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਰਾਫਾਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ‘‘ਸਰਾਫ਼ ਨਿਸਾਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਪਸਾਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪੰਝੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।⁵ ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ

ਹੈਕਲ ਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਲਈ (17:24 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ) ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦਾਖਰਸ, ਤੇਲ ਅਤੇ ਆਟਾ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।⁶ ਪੈਸੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਮਾਨਕ ਵਿਚ ਬਦਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਪੂਰੇ ਰੋਮੀ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਜਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਉੱਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸੀ (ਕੂਚ 20:4; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 4:16-18; 5:8)। ਤਾਂ ਵੀ ਪਰਾਚੀਨ ਸੰਕੇਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਸੂਰ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।⁷ ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਰ ਦੀ ਮੁੱਦਰਾ ਪੁਰਾਣੀ ਮੁੱਦਰਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੂਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵਪਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਾਪ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਜਾਂ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਸਹੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਾਲੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।⁸ ਸੂਰ ਦਾ ਸ਼ੇਕੇਲ (ਜਾਂ ਚਾਰ ਦ੍ਰਾਖਮਾ) ਚਿਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਫ਼ਿਨੀਕੀ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਮੇਲਕਾਟ ਅਤੇ ਪਟ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਮੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੂਰ ਵਿਚ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਰੋਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਕੇ ਇਸਰਾਏਲ ਵਿਚ ਬਣਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਸੂਰ ਦੇ ਸ਼ੇਕੇਲ 66 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਤਕ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਨ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰ ਲੈਣ ਦੀ ਗੀਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਜਾਨਵਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਜੂਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਬੂਤਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੌਂਕੀਆਂ ਉਲਟਾ ਸੁੱਟੀਆਂ। ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ ਲੇਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਕਬੂਤਰ ਜਾਂ ਘੁੱਗੀ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦੇ ਸਨ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 5:7; 12:6, 8; 15:14, 29)। ਯਿਸੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਸੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਇਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ (ਲੂਕਾ 2:24)। ਮੱਤੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੂਤਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੂਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।⁹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਡਾਕੂ’ ਆਖਿਆ (21:13)!

ਮਰਕੁਸ 11:16 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ‘ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਭਾਂਡਾ ਲੈ ਕੇ ਲੰਘਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।’ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ: ‘[ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ] ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੌਟ ਕਟ ਲਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।’¹⁰

ਆਇਤ 13. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਅਤੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਯਿਸੂ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦਾ ਸਹੀ ਮਕਸਦ ਦੱਸਿਆ: ‘ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰਾ ਘਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦਾ ਘਰ ਸਦਾਵੇਗਾ’ (ਯਸਾਯਾਹ 56:7)। ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਲੋਚਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈਕਲ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਲ ਅਸਲ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਟੀਚਾ ਲੁਕ ਗਿਆ ਸੀ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 7:21-23; ਆਮੋਸ 5:21-24; ਮੀਕਾਹ 6:6-8)।¹¹ ਮਰਕੁਸ 11:17 ਵਾਧੂ ਵਾਕਅੰਸ਼ ‘ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਲਈ’ ਨਾਲ ਯਸਾਯਾਹ 56:7 ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮੱਤੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਅਹਿਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਅਹਾਤਾ ਹੀ ਉਹ ਖੇਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਮੱਤੀ

ਵਿਚ ਬਦਲ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਪਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਆਏ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੀਦਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ।¹²

ਯਿਸੂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆਖਿਆ, ‘ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਨੂੰ ਡਾਕੂਆਂ ਦੀ ਖੋਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ।’ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਯਿਰਮਿਯਾਹ 7: 11 ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ: ‘ਕੀ ਇਹ ਘਰ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੀ ਗੁਫਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ? ਵੇਖੋ ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਹੋਵਾ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ।’ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਯਹੂਦਾ ਦੇ ਲੋਕ ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਲੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬੱਚ ਜਾਣਗੇ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈਕਲ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੈਕਲ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਡਾਕੂ ਆਪਣੀ ਖੋਹ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਮਾਏ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ। ਫਲਸਤੀਨ ਵਿਚ ਗੁਫਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਡਾਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਇਹ ਰੂਪਕ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਾਫ਼ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।¹³

ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਭਾਵ ਹੈਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਾਫ਼ਾ ਦੇ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ਾ ਅਤੇ ਚੌਂਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇਣ ਦਾ ਯਹੂਦੀ ਹੈਕਲ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਰੋਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 21: 27–36)। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਯਹੂਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਏ (ਮਰਕੁਸ 11: 18)। ਸਰਾਫ਼ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਦਲਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਿਰੇ ਤੇ ਅੰਟੋਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰੋਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਲਈ ਭੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ।

ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਮੌਜੂਦਗੀ (21:14-17)

¹⁴ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਰ ਲੰਛੇ ਉਹ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ।
¹⁵ਅਰ ਜਾਂ ਪਰਧਾਨ ਜਾਜਕਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਚਰਜ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਅਰ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਦਾਉਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ‘ਹੋਸੰਨਾ’ ਆਖਦੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਖਿਝ ਗਏ। ¹⁶ਅਤੇ ਉਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਤੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈਂ ਜੋ ਇਹ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ? ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਤੁਸਾਂ ਕਦੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੋ ਬਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਤੋਂ ਉਸਤਤ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਈ? ¹⁷ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲਿਆ ਅਰ ਬੈਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਉੱਥੇ ਰਾਤ ਕੱਟੀ।

ਆਇਤ 14. ਯਿਸੂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ

ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ। ਲਿਖਤ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਰ ਲੰਡੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ 11:5; 15:30, 31)। ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 21:17, 18 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਰੂਨ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂ ਲੰਗੜੇ ਹੋਣ ਉਹ ਵੇਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਬ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਲੰਗੜਿਆਂ ਲਈ ਖ਼ੁਦਾ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਿਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।¹⁴ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਤਕ ਜਾਣ ਦੀ ਛੂਟ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ (2 ਸਮੂਏਲ 5:8; LXX)।¹⁵ ਯਿਸੂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇਣਾ ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸਬੰਧ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਵਾਂਗ ਯਿਸੂ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਕੋਲ ਆ ਸਕਣ। ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਫ਼ੀ ਮੋਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਇਹ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ੇ ਸਨ।

ਆਇਤ 15. ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੋਂ ਮੱਤੀ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਭਾਵ ਪਰਧਾਨ ਜਾਜ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (2:4 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਹ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨਾਲ ਖਿਝ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ (ਮਰਕੁਸ 11:18), ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਚਰਜ਼ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਤੋਂ ਰੋਮਾਂਚਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਚਿੜ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਕ ਕਈ ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਸਨ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਈ ਭੀੜ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ‘ਦਾਉਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਹੋਸੰਨਾ’ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (21:9)।

ਆਇਤ 16. ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਝਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਅਰਥ ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਵੇ। ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਈ।¹⁶ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਕ ਰੱਬੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯਿਸੂ ‘ਦਾਉਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਕਰੇਗ ਐਸ. ਕੀਨਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ‘ਇਕ ਹੋਰ ਕਰਿਸ਼ਮਾਈ ਆਗੂ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।’¹⁷ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਖ਼ੁਦਾਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਚੁੱਪਚਾਪ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਪਤਤੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਚ ਜ਼ਬੂਰ 8:2 ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਹਰਾਇਆ: ‘ਕੀ ਤੁਸਾਂ ਕਦੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੇ ਬਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਤੇ ਉਸਤਤ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਈ?’ ‘ਕੀ ਤੁਸਾਂ ਕਦੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ?’ ਦਾ ਸਵਾਲ ਯਿਸੂ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ੈਲੀ ਸੀ (12:3 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ‘ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ’ (*nepios* ਤੋਂ) ਅਤੇ ‘ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਬੱਚਿਆਂ’ (*thelazo*) ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਸਨ, ਭਾਵ ਉਸ ਉਮਰ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁੱਧ ਛੁਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।¹⁸ ਯਿਸੂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਬਾਲਕ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵਿਖਾਏ ਗਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਬੂਵਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਬੱਚੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਬੱਚੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਖ਼ੁਦ

ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਸੀ (18:1-4; 19:13-15)।

ਆਇਤ 17. ਯਿਸੂ ਅਚਾਨਕ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰੇਂ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਬੈਤਅਨੀਆ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਉੱਥੇ ਰਾਤ ਕੱਟੀ (21:1 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਹ ਬੈਤਅਨੀਆ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 12:1) ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਪੂਰੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਮਰੀਅਮ, ਮਾਰਥਾ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਰ ਦੇ ਘਰ ਰੁਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਇਸ ਸਮੇਂ ਰੋਮੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਯਹੂਦੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਖਚਾਖਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੈਤਅਨੀਆ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਿਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਮੁੜ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਸੀ।

ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣਾ¹⁹ (21:18-22)

¹⁸ਜਾਂ ਤੜਕੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ। ¹⁹ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਕੋਲ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਇਕ ਬਿਰਛ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗਿਆ ਪਰ ਪੱਤਾਂ ਬਿਨਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਭਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਫਲ ਨਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਬਿਰਛ ਓਵੇਂ ਸੁੱਕ ਗਿਆ।

²⁰ਅਰ ਚੇਲੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਕਿ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਬਿਰਛ ਕਿੱਥਰ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ? ²¹ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਭਈ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਹਚਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭਰਮ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਾ ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਜੋ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਬਿਰਛ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਕਹੋ ਜੋ ਉੱਠ ਅਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ²²ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਨਿਹਚਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਗੋ ਸੋ ਪਾਓਗੇ।

ਆਇਤ 18. ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੱਤੀ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਸਾਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚ ਕਾਲਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸੋਮਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ (ਮਰਕੁਸ 11:1, 12, 19, 20)। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮੱਤੀ ਨੇ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਵਿਚ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦਿਆਂ ਵਿਸ਼ੇਵਾਰ ਢੰਗ ਅਪਣਾਇਆ। ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਤੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ 21:18, 19 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਉਹ ਸੋਮਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ 21:20-22 ਵਿਚ ਮੰਗਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ।²⁰

ਬੈਤਅਨੀਆ ਤੋਂ ਜਾਣ (21:17) ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਆਇਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਥਕਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਪਿਆਸ ਲੱਗਦੀ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 4:6, 7; 19:28)। ਇਹ ਤੜਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਬੈਤਫ਼ਗਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ (21:1)। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸ਼ਾਹ-ਵੇਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਆਇਤ 19. ਜਦ ਉਹ ਜਾਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਰਸਤੇ ਕੋਲ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਇਕ ਬਿਰਛ ਵੇਖਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਉਸ ਬਿਰਛ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਤਾਂ ਬਿਨਾ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਭਿਆ। ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦਰਖਤਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਲੋਕ *ਤਕਸ਼* ਆਖਦੇ ਸਨ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਧਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਪੱਕੇ ਅੰਜੀਰ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦਾ ਮੌਸਮ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਸ ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਕੁਝ ਫਲ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ‘ਅੰਜੀਰਾਂ ਦੀ ਰੁਤ ਨਾ ਸੀ’ (ਮਰਕੁਸ 11:13)। ਆਰ. ਏ. ਹੈਰਿਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ‘ਜਦ ਬਸੰਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਹਰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਜੀਰ ਤੋਂ ਕੁਝ *ਤਕਸ਼* ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ। ... ਪਰ ਜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬਿਰਛ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰਾ ਮੌਸਮ ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਦੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।’²¹

ਰੁੱਖ ਤੇ ਕੋਈ ਫਲ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ‘ਅੱਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੈ ਨੂੰ ਕਈ ਫਲ ਨਾ ਲੱਗੇ।’ ਮਰਕੁਸ 11:14 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਫਲ ਫੇਰ ਕਦੇ ਨਾ ਖਾਵੇ!’ ਮੱਤੀ ਨੇ ਇਹ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਬਿਰਛ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੁੱਕ ਗਿਆ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਕਤੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਇਹ ਰੁੱਖ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਤੇ ਤਾਂ ਸਨ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੰਜੀਰਾਂ ਲੱਗਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਪਰਤੀਕ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਖੁਦਾ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ (ਮੀਕਾਹ 7:1, 2; ਮੱਤੀ 7:19)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਯਿਸੂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਤੋੜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (3:8, 10; 11:16-24)। ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਭਰਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸੀਹਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਅਖ਼ੀਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ (24:1, 2)।

ਆਇਤ 20. ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ (ਮਰਕੁਸ 11:20) ਜਦ ਉਹ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਚੇਲੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਬਿਰਛ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰੁਖ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੰਮ ਯਾਦ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ‘ਉਹ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਵੇਖ, ਇਹ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਬਿਰਛ ਜਿਹ ਨੂੰ ਤੈਂ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ’ (ਮਰਕੁਸ 11:21)। ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੋਅਜਜ਼ਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਤਿੱਗਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

ਆਇਤ 21. ਯਿਸੂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਦੱਸੇ ‘ਕਿ ਕਿਉਂ’ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਦਾ ‘ਕਿਵੇਂ’ ਸਮਝਾਇਆ।²² ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਬੇਲਾਗ ਨਿਹਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ (ਵੇਖੋ 14:31), ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਜੇ ਕੁਝ ਉਸ ਨੇ ਇੱਥੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਾਅਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਯਿਸੂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੇ ਚੇਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਲਈ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ

ਦੇ ਉਲਟ ਉਹ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੂਪਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਰੂਪਕ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ (17:20 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਇਤ 22. ਤਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਨਿਹਚਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਗੋ ਸੋ ਪਾਓਗੇ।’ ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਯਮ ਸਭ ਚੇਲਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ਦੁਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਦੁਆ ਕਰਨ ਕਿ ਖੁਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗਾ (ਵੇਖੋ 1 ਪਤਰਸ 3:12)। ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ‘ਨਿਹਚਾ ਨਾਲ ਮੰਗੋ ਅਤੇ ਕੁਝ ਭਰਮ ਨਾ ਕਰੋ’ (ਯਾਕੂਬ 1:6)। ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ। ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ‘[ਖੁਦਾ ਦੀ] ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ’ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਆ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ (1 ਯੂਹੰਨਾ 5:14, 15)। ਖੁਦਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਦੁਆ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ‘ਹਾਂ’ ਹੀ ਕਹੇ। ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ‘ਨਹੀਂ’ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 12:7-9)।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ (21:23-27)

²³ਜਦ ਉਹ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤਦ ਪਰਧਾਨ ਜਜ਼ਮ ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਉਹ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਰ ਕਿਹ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ? ²⁴ਪਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣਾ ਸੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਭਈ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ²⁵ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਕਿੱਥੋਂ ਸੀ, ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ ਯਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ? ਅਤੇ ਉਹ ਆਪੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜੇ ਕਹੀਏ, ‘ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ’ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਆਖੂ, ਵੇਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਦੀ ਪਰਤੀਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ? ²⁶ਅਰ ਜੇ ਕਹੀਏ, ‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ’ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸੱਭੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਨਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ²⁷ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਜੇ ਕਿਹੜੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਆਇਤ 23. ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਯਿਸੂ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਪਸਾਰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਕਈ ਮੌਕੇ ਲਏ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਾਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਕੰਢੇ ਤੇ ਦਲਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਦਲਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੁੱਢਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 3:11; 5:12; ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 10:23)।

ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਸਨ (ਯੂਹੰਨਾ 1:19-28) ਉਵੇਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ²³ ਇਕ ਵਕਤ ਉਹ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਰ ਕਿਹ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ?’ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖਲੇ (21:1-11), ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ (21:12, 13), ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਲੰਗੜੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਨ (21:14), ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨ

(21:15-17)। ਵਰਗੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਯਿਸੂ ਇਕ ਰੱਬੀ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਸੀ (ਵੇਖੋ 7:28, 29; 9:6; 10:1; 28:18)।

ਆਇਤ 24. ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮਸੀਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਲਟਾ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਡਬਲਯੂ. ਐਫ਼. ਅਲਬਰਾਈਟ ਅਤੇ ਸੀ. ਐਸ. ਮਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘‘ਸਾਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਢੰਗ ਟਾਲਣ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਈ. ਪੂ. ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤਕ ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਰੱਬੀਆਂ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹਿਸ ਦਾ ਇਕ ਆਮ ਤਰੀਕਾ ਸੀ।’’²⁴ ਜੇ ਇਹ ਆਦਮੀ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲ ਵਿਚ (ਤਰਕ ਦੇ ਰਾਹੀਂ) ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਆਇਤਾਂ 25, 26. ਯਿਸੂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਕਿੱਥੋਂ ਸੀ, ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ ਸੀ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ? ਸੁਰਗ ‘‘ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ’’ ਲਈ ਇਕ ਆਮ ਯਹੂਦੀ ਬਦਲ ਸੀ ਭਾਵ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਲਾਹੀ ਨਾਂਅ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਕੂਚ 20:7)। ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਹੀ ਬਦਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਖ਼ਾਸ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 5:38, 39)।

ਇਹ ਆਗੂ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ‘‘ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ’’ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹੀ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੋਣਾ ਸੀ, ‘‘ਫੇਰ ਤੁਸਾਂ ਉਹ ਦੀ ਪਰਤੀਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ?’’ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਨਬੀ ਮੰਨ ਲੈਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸੀਹਾ ਮੰਨਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 1:29-34)। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ (21:32)। ਜੇ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ‘‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ’’ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੰਗਾ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸੱਭੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਨਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ (14:5)।

ਆਇਤ 27. ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ‘‘ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।’’ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਤਰੀਕਾ ਚੁਣਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ‘‘ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਜੇ ਕਿਹੜੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।’’ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ‘‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਪਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵੀ ਯੂਹੰਨਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ।’’²⁵

ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਲਈ ਤਰਸ (21:14-17)

ਹਰ ਵਾਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਰਸ ਵਿਖਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਤਬਾ ਜਾਂ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਲੰਗੜੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਅਤੇ ਸੰਤਾਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਿਆਂ ਚੰਗਿਆਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਚੰਗਿਆਈ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਬਰਕਤ ਮਿਲੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣ, ਤਰਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਲਗਾਅ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਤ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਰੀਫ਼ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਯਿਸੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੀਏ।

ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

ਸੁੱਕੇ ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਰੱਦ ਹੋਏ ਪੱਥਰ (21:18-46)

ਮੱਤੀ 21: 18-46 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜੇ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਦੇ ਸਨ:

1. ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਦੇ ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਰੁੱਖ (21: 18-22)। ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਰੋਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਫਲ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਨੇੜੇਓਂ ਵੇਖਣ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਲ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਪਰਤੀਕ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦੇ ਫਲ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਕਿਵੇਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ।

2. ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਲੋਕ (21:23-32)। ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ੇ ਭਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿਖਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਤੇ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ।

3. ਨਾਕਾਮ ਸਿਸਟਮ (21:33-46)। ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰੀ ਬਾਗ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੌਬਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਭਾਵ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣਾ ਸੀ।

ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ (21:23-27)

ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਬਦ *baptizo* (ਬੈਪਟਿਜ਼ੋ) ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡੁਬਕੀ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੁੱਬ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਡੋਬਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਪਤਿਸਮਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਹੈ (ਮਰਕੁਸ 10:38, 39) ਹੋਰ ਦੋ ਹੋਰ ਬਪਤਿਸਮਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਹੈ (ਨਰਕ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ 3:11, 12 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ) ਮੱਤੀ 3:11 ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੋ ਬਪਤਿਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਟ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਬਪਤਿਸਮਾ (28:19, 20)।

ਯੂਹੰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਤੌਬਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਤੌਬਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ (3:8), ਪਰ ਇਹ ‘‘ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਲਈ’’ ਹੀ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 1:4)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਵਹਿਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਰਿਕੋਰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ‘‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਲਾਏ ਗਏ’’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:41; NIV) ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਨ। ਅਫ਼ਸੂਸ ਦੇ ਉਹ ਬਾਰਾਂ ਬੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੌਲੁਸ ਵੱਲੋਂ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਟ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 19:1-7)। ਜੇ ਮਸੀਹ ਦਾ ਲਹੂ ਸ਼ਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਹ ਮਸੀਹ ਦੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਹੰਨਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਢੱਕ ਸਕਦਾ ਸੀ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9:15)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.11.1. ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੇ 37 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਤੇ ਕੰਮ ‘‘ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅਨੁਾਰਵੇਂ ਸਾਲ’’ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ (19 ਈ. ਪੂ.)। ²ਆਰ. ਟੀ. ਵ੍ਹਾਂਸ, ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ, ਦ ਟਿੰਡੇਲ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1985), 300. ³ਸਾਮਜ਼ ਆਫ਼ ਸੌਲੋਮਨ 17:21, 30. ⁴ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਯਾਜਕਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 20.8.8; 20.9.2. ⁵ਮਿਸ਼ਨਾਰ ਸੇਕਾਲੀਮ 1.1-3. ⁶ਉਰੀ, 4.8, 9. ⁷ਮਿਸ਼ਨਾਰ ਬੇਰਾਕੋਥ 8.7; ਟਾਲਮੁਡ ਕਿਦੁਸ਼ੀਨ 11ਏ। ⁸ਲਿਓਨ ਮੌਰਿਸ, ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ, ਪਿੱਲਰ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1992), 526. ⁹ਮਿਸ਼ਨਾਰ ਏਰੀਥੋਤ 1.7. ¹⁰ਮਿਸ਼ਨਾਰ ਬੇਰਾਕੋਥ 9.5.

¹¹ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ, ਮੈਥਿਊ 14-28, ਵਰਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 33ਬੀ (ਡਲਾਸ: ਵਰਡ ਬੁਕਸ, 1995), 601. ¹²ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.11.5; ਵਾਰਜ਼ 5.5.2; 6.2.4. ¹³ਜ਼ੌਡਰਵਨ ਇਲਸਟ੍ਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਬੈਕਗਰਾਉਂਡਜ਼ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਅੰਕ 1, ਮੈਥਿਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕ, ਸੰਪਾ.

ਕਲਿੰਟਨ ਈ. ਆਰਨੋਲਡ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜ਼ੌਂਡਰਵਨ, 2002), 130 ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ, ‘‘ਮੈਥਿਊ।’’¹⁴ ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਹਰੀਗਾ* 1.1. ¹⁵ ਹੈਗਨਰ, 601. ਵੇਖੋ *ਮਸਿਆਨਿਕ ਰੂਲ* 2. ¹⁶ ਮੌਰਿਸ, 528–29. ¹⁷ ਕ੍ਰੇਗ ਐਸ. ਕੀਨਰ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗੌਸਪਲ ਆਫ ਮੈਥਿਊ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1999), 502. ¹⁸ ਮੱਕਾਬੀਆਂ 7:27. ¹⁹ ਵੇਖੋ ਮਰਕੁਸ 11:21 ਇਸ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ‘‘ਸਰਾਪ’’ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ²⁰ ਵਿਲੀਅਮ ਹੈਂਡ੍ਰਿਕਸਨ, *ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ: ਐਕਸਪੋਜ਼ਿਸ਼ਨ ਆਫ ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁਕ ਹਾਊਸ, 1973), 773.

²¹ ਦ *ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ*, ਜੇਧ. ਅਤੇ ਸੰਪਾ. ਜਿਊਫਰੀ ਡਬਲਯੂ. ਬ੍ਰੈਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1982), 2:302 ਵਿਚ ਆਰ. ਕੇ ਹੈਰਿਸਨ, ‘‘ਮੈਥਿਊ।’’²² ਕੀਨਰ, 505. ²³ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 4:5–7)। ²⁴ ਡਬਲਯੂ. ਐਸ. ਅਲਬਾਈਟ ਐਂਡ ਸੀ. ਐਸ. ਮੱਨ, *ਮੈਥਿਊ*, ਦ ਐਂਕਰ ਬਾਈਬਲ (ਗਾਰਡਨ ਸਿਟੀ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਡਬਲਡੇ ਐਂਡ ਕੰ., 1971), 260. ²⁵ ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ, *ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਅੰਕ 1, *ਮੈਥਿਊ ਐਂਡ ਮਾਰਕ* (ਪੰਨਾ ਰਹਿਤ, 1875; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਡਿਲਾਈਟ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਗੌਸਪਲ ਲਾਈਟ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., ਮਿਤੀ ਰਹਿਤ), 183.